

II BESKRIVANDE DEL

II.1 KORTFATTAD HISTORISK BESKRIVNING

II.1.1 Kyrkomiljön

Stenåsa kyrka och kyrkogård ligger utmed östra vägen som går mellan Föra i norr och Ottenby i söder. Socknen ligger mellan Sandby och Hulterstad socknar i höjd med Resmo på Ölands västra sida. Kyrkan ligger i norra delen av byn Stenåsa, som är en typisk radby. Öster och väster om kyrkan breder jordbrukslandskapet ut sig och bortom det alvaret i väster och Östersjön i öster. Kustlandet mot Östersjön är flackt med långgrunda och steniga vatten utanför. Det var utanför Stenåsa som regalskeppet Kronan sjönk år 1676. Socknen är rik på fornlämningar. Från Slagerstad till Södra Kvinneby har det funnits ett nästan sammanhängande gravfält. Vid prästgården i Södra Kvinneby fann man på 1960-talet en hållkista. I gränsen mot Sandby socken ligger ett stort gravfält från järnåldern.

Socknen är idag en ren jordbruksbygd. Där finns idag varken tätort, skola eller affär. Kontraktssodling av sockerbetor var vanligt fram till 1991 då sockerbruket i Mörbylånga lades ner. Tidigare spelade fisket en viktig roll i hushållningen.

Fram till 1952 var Stenåsa egen kommun men vid storkommunreformen detta år skedde en sammanslagning med Mörbylånga. Hela Stenåsa socken ingår i det Världsarvsområde som går under beteckningen ”Södra Ölands odlingslandskap”.

II.1.2 Kyrkobyggnaden

För nedanstående kronologiskt upplagda beskrivning av kyrkobyggnadens historia har huvudsakligen arkivmaterial från Antikvariskt topografiskt arkiv (ATA) och Kalmar läns museums (KLM) arkiv använts. Uppgifter har också hämtats ur böckerna ”Kyrkobyggnader 1760-1860” i serien Sveriges kyrkor (SvK) och ”Stenåsa kyrka” (StK), en artikel av Ragnhild Boström publicerad i Kalmar Nations skriftserie 1973-74.

Årtal	Händelse	Källa
1000-talet	En träkyrka byggs på platsen. Spår av ett slätt lergolv från denna har påträffats under nuvarande kyrkans golv.	StK, KLM
1100-talets andra hälft till mitten av 1200-talet	Träkyrkan ersätts etappvis av en stenkyrka. Rester av grundmurarna finns bevarade under nuvarande kyrkans golv.	StK, KLM
1831	Nuvarande kyrkan uppförs i putsad kalksten 1831. Kyrkan, ritad av Samuel Enander, är uppförd på den medeltida kyrkans plats med den nya kyrkans östgavel lagd rakt över den gamlas. Planen utfördes i stort	StK, KLM

	sett enligt Enanders ritning, men sakristian placerades längre åt väster och tornets plan gjordes kvadratisk istället för rektangulär. Byggmästare var Petter Ekholm, Borgholm, m.fl.	
1879	Kyrkan fick sin första orgel, av P.L. Åkerman, Stockholm.	SvK
1892 ca	Ny altartavla samt möjligen två mindre tavlor insatta i altaruppsatsen.	SvK
1890-talet ca	Ny dopfunt i trä av Anton Wahledow, bildhuggare i Kalmar.	StK
1902	Interiör renovering. Väggmåleri tillkommer.	KLM
1922	Taken omtäckta. Torntaket med galvaniserad plåt, för övrigt nytt tegeltak.	KLM
1928	Lagning av putsen och ommålning såväl interiört som exteriört med samma färgskala som tidigare. Varmluftsanläggning installerades. Äldre murrester togs bort när källare grävdes ut. Viss dokumentation utfördes av landsantikvarie Manne Hofrén (skiss och foto). Hål för fönster och trappa togs upp i sockeln på nordväggen. Skorsten murades upp vid väggens krön.	KLM, SvK
1938	Den medeltida dopfunten renoverades av konservator Sven Wahlgren, Kalmar. Cuppan delvis rekonstruerad med syntetisk sandsten. Nytt dopfat av tenn från hovjuveleraren Gunnar Svensson, Kalmar.	KLM
1952	Reparation av tornet omnämns ha ägt rum detta år, enligt artikel i Barometern 1956.	KLM
1953	Nytt orgelverk med 19 stämmor, två manualer och pedal, byggd av Hammarberg. Den gamla fasaden från 1878 behölls.	KLM
1956-57	Restaurering under ledning av arkitekten Ärland Noreen. De gamla ytterdörrarna byts mot de nuvarande kopparklädda föreställande "Det stora fiskarfånget" och "Den goda herden". Arbetet utfördes av plåtslagaremästaren Arvid Oskarsson, Mörbylånga. Interiört lades nytt golv i långhuset. Bänkkvarteren ändrades genom att sidogångar skapades. Fyra bänkrader längst bak togs bort. Bänkinredningen nytillverkades till stor del, men äldre delar återanvändes i bänkskärmarna. Vindfång vid södra entren byggdes. Fönstren försågs med innerbågar med klart antikglas i blyspröjs. Ommålning av interiören. I sakristian bättrades väggarna med en oljebaserad emulsionsfärg, men texten sparades ut. Varmluftssystemet slopades. Skorstenen revs, och källaren fylldes igen. Elinstallation gjordes för värme, orgelfläkt och belysning enligt förslag från Tor Engstöm, Ingenjörbyrå för Elektronik, Kalmar. Installation av ljus och värme utfördes av firman Gunnar Andersson, Mörbylånga. Antikvarie Ivar Andersson, Stockholm, undersökte resterna av gamla kyrkan. Under kyrkans korvalv påträffades en orörd grav. Entreprenör för snickeriarbetena byggmästare Emil Lind, Norra Kvinneby, målningsarbeten kyrkomålare Gunnar Liedberg Eriksöre. Ny dörröppning togs upp i sakristians östra vägg. Takkronorna renoverades av Lindstedts & Sons gelbgjuteri, Kalmar,	StK, ATA, KLM

	som även gjorde ljusstakarna i bänkarna, lyktorna och all armatur under läktaren.	
1961	Byggnadsstyrelsen lämnar tillstånd till att installera elektrisk klockringning enligt förslag från M&E Ohlssons Klockgjuteri, Ystad.	KLM
1961	Nya omfattningar av röd kalksten kring samtliga tre ytterdörrar, dvs i väster, söder och vid sakristian.	ATA
1968	Yttre renovering under ledning av byggmästare Gunnar Johansson, Värnamo. Samtliga fasader blåstrades och rengjordes. Målning i ljus ton. Tornfönstrens karmar byttes. Förmodligen även bågarna. Korsarmarnas kulor förgylldes. I takvinkeln mellan torn och långhus lades en skyddsplåt av koppar. Skadade vindskivor byttes ut. Taket reparerades. Skadade tegelpannor byttes mot pannor av samma sort från ett rivningshus i Kalmar.	ATA
1979	Votivskeppet renoverades av Manne Nilsson, Löttorp.	ATA
Ca 1985- 1987	Fönstren målades in- och utvändigt. I handlingar från renoveringen 1989 står att fönstren nyligen målats.	KLM
1989	Invändig renovering. All puts befanns vara i gott skick. Lagningar, endast i mycket liten omfattning, gjordes med Serponit Hydrauliskt kalkbruk Fin (Ernström & co). Väggarna avfärgades med Serponit Kalkfärg Våt, Fin. (Ernström & co) Text och bårder på väggarna i kyrkorummet rengjordes med deg. Retuscheringar gjordes. Tak i kyrkorum nymålades helt men med samma fältindelning som tidigare. Fönstren målades ej. Bänkinredningen målades delvis om. Befintliga marmoreringsmålade fyllningar på bänkdörrar och skärmar behölls. Matta inom altarringen byttes. Som underlag lades en träfiberskiva, 6mm. Byte av knäfallstyg. Kulor till lampendeln schellackerades och målades med guldbrons. Golvbräder, utom i bänkkvarteren, slipades och klarlackades. I bänkkvarteren rengjordes och lackades bräderna.	KLM
1993	Utvändig renovering. <u>Långhus:</u> Samtliga fasader JOS-blåstrades. Skadad puts och sprickor knackades bort till fast underlag. Murfogar och puts lagades med kalkbruk. Lagningar utfördes enligt följande: Taket sågs över och skadade pannor byttes mot nya. Rötskadade delar på fönstren ilagades med nytt trä. Nya fönsterbleck av metalliserad stålplåt. Skadade fönsterglas ersatta med begagnat äldre glas. Kittning med linoljekitt. Fönster och bleck målades med Nordsjö oljefärg i grå kulör. <u>Torn och torntak/tornkrage:</u> Fasader JOS-blåstrade. Murverksfogar ilagade med Serponit Hydrauliskt kalkbruk. Torntaket sanerades mot insekter. Rötskadade delar i bärande delar borthugget och ersatt med nytt. Nytt underlagstak med svallbräddor täckta med papp och ytbelagd dubbelfalsad stålplåt. <u>Lanternin:</u> Lanternintak – nytt taksvall med papp. Fasad – Rötskadat virke i äldre stående panel bortaget och ersatt med nytt. Ny träpanel 28x195mm, dubbelnotad med lös fjäder, monterad på plywoodläkt över den äldre panelen. Ny panel målad med Nordsjö linoljefärg i brunrosa kulör. Ny beslag av koppar monterade i över- och underkant av nya panelen samt vid lucköppningarna. Nya ljudluckor, invändigt klädd med	KLM

	plåt. Utsidan klädd med träpanel som målades brun. Nya bandgångjärn. Korset renoverades. En krage, 150 mm i diameter, svetsades runt korsstammen alldeles ovan kulan. Tätning med fogmassa för att förhindra vatteninträngning. Blästring - grundning med blymönja/alkydfärg – förgyllning med bladguld/målning.	
1997	Konservering av predikstol, altarpopsats och nummertavlor. Utfördes av Jönköpings läns museum.	KLM
1999	Minneslund anlades. Granhäck utmed kyrkogårdens norra och västra sidor togs bort och ersattes med oxel.	KLM
2002	Förekomst av mögellukt i sakristian utreddes av Alvet Ingenjörer AB, Färjestaden.	KLM
2002	Nytt skåp för textilförvaring till kyrkan.	KLM
2003	Två fönster i långhuset renoverades på prov. Följande år utfördes renovering av övriga fönster enligt samma metod.	KLM
2004	Interiör ommålning av sakristians väggar. Emulsionsfärgen från 1956 var för stark och i kombination med fukt orsakades flagnig. Väggen såpgrundades för minskad ytspänning och målades (Engwall & Claesson, Ceo-matt emulsionsfärg). Textfältet bättrades bitvis. Målningsarbetena utfördes av Gert Davidsson, Gerts måleri, Vickleby.	KLM
2004	Fönsterrenovering för att åtgärda problem med imma samt rötskador. Utfördes av Hanssons fönsterhantverk AB, Nybro. Fönsterbågar i kor, långhus och torn renskrapades från gammal färg, skadat trä byttes. I kor och långhus byttes och kompletterades dropplisten på tvärposterna. I korfönstren borrades små hål i ytterbågen för att ventileras bort imma. Långhusets innerbågar från 1956 tätades med en ny anslagslist på karmens insida och motsvarande urfräsning i bågarna. Fönstren oljades och målades med linoljefärg från Ottosson, i grön kulör 5020-G70Y. Utbyte och modernisering av elinstallationer.	KLM
2005	Länsstyrelsen ger tillstånd att komplettera minneslunden med en stenram runt blom- och ljusplatsen i centrum.	KLM
2009	Åtgärdsprogram för renovering av trappan vid västra entrén.	KLM
2010	Åtgärdsprogram för ommålning av lanterninen.	KLM

II.2 RELATIONS- OCH STATUSBESKRIVNING

II.2.1 Kyrkobyggnaden stomme, exteriör

Förklaring till beteckningar använda i kolumnen för prioritet:

- I Akut
 II Snarast Åtgärd inom tre år
 III Kan anstå Åtgärd avvaktas eller utförs i samband med andra åtgärder

Produkter vid 1993 och 2004 års utvändiga arbeten

Kyrkans senaste stora utvändiga renovering utfördes 1993 enligt handlingar upprättade av Byggkonsult BA Bengtsson AB. Vissa av nedanstående uppgifter har även hämtats från byggmötesprotokoll från 1993.

Långhus: Grundning- Serponit Kalkgrund, utstockning- Serponit hydrauliskt kalkbruk, ytputs- Serponit kalkbruk fin. Avfärgning gjordes med Serponit kalkfärg Våt i brutet vitt, nyans enligt Ernströms färgblad 11-A.

Torn: Till putslagningar användes KC-produkter: Grundning- Serponit B grund, utstockning och ytputs- Serponit putsbruk C. Avfärgning med Keim Granital.

Fönster: år 2004 målade med linoljefärg från Ottosson, i grön kulör 5020-G70Y.

Långhus och kor, uppfört 1831 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Grundläggning	Ej besiktad.	-	Från 1831.	-	-	
Vägg-stomme	Kalksten.	-	Från 1831.	-	-	
Sockel	Saknas.	-	-	-	-	
Fasad	Spritputsad. Slätputsade hörn på långhus.	Vit kalkfärg.	Från 1968, möjligen delvis äldre. Lagningar och avfärgning	Lagning på östra gaveln har puts med annan struktur. Fina	III	

			från 1993.	sprickor runt lagningen. Algpåväxt närmast marken i hörnet mot tornet, norra sidan. Översyn av vattenavrinningen.		
Takfot	Av kalksten, profilerad	-	Från 1831. Gesimsen var förmodligen avfärgad vit fram till 1956.	-	-	
Tak- stomme	Sadeltak. Takstolar av trä.	-	Takstolarna tillkom 1831. Takstolar och svall sanerades mot insekter 1997, Anticimex.	-		
Taktäck- ning	Tvåkupigt falstegel på svall av spåntade brädor.	-	Teglet är tillverkat vid Nygårde tegelbruk i Kalmar. Senast åtgärdat vid den utvändiga renoveringen 1993.	-		
Vind- skivor	Av trä	Laserande färg i svart eller mörkbrunt.	Troligen från 1956, då även den mörka färgsättningen tillkom.	Vindskivorna är gistna. De sämsta brädorna kan behöva bytas. Målningsskiktet starkt vittrat. Målas om.	II	
Avtäck- ningar	Avtäckning av gavel mot öster av koppar.	-	Från 1956.	Kontrollera skick och infästning av kopparplåten.	III	
	Gaveln mot väster av målad plåt. Anslutning mot tornet också av målad plåt.	Fabriks- lackad svart.	Från 1993.	-		
Takav- vattning	Hängrännor och fyra stuprör av målad plåt. Rundade böjar. Runda utkastare ca 30 cm ovan mark.	Målad svart.	Förmodligen från 1968.	-		
Sydportal	Slät omfattning av röd kalksten runt dörr och inskriptionstavla.	-	Inskriptionstavlan från 1831. Omfattningen från 1961.	-		
Dörr till sydportal	Dubbla kopparklädda dörrar med konstnärlig dekor i relief.	Karmen målad med	Från 1956.	Spikarna som fäster kopparplåtarna trycks ut. Flera	II	

	Inget trycke, endast nyckelhål. Karm av trä. Tröskel av ek.	laserande färg i svart.		saknas. Vatten tränger in genom nyckelhålen. Idag provisoriskt tätade med papperstussar. Tröskeln är uttorkad och behöver oljas in. Målas med laserande färg i svart.	III II	
Fönster	Fönstren sitter i liv med väggen. Fyra rundbågiga fönster på norra och södra sidan, samt två på östra gaveln. Fyra rektangulära lufter under en båge med lunettform. Båge och karmar av trä. Utvändig dropplista på de två tvärposterna. Bågarna har maskindraget klarglas utan spröjs på utsidan. Innerbågen har rutor av klart antikglas infattade med blyspröjs. På karmarna finns ena halvan av äldre gångjärn kvar. Inga fönster öppningsbara.	Exteriört grön, interiört grå, oljefärg.	Tillkom 1831. Vid renoveringen 1956 gjordes nya bågar. De gamla karmarna behölls dock. Man målade även om fönstren i grått. Sin nuvarande utvändiga färgsättning fick fönstren vid fönsterrenoveringen 2003. Den återgår på en äldre färgsättning som finns bevarad på äldre bågar som sparats på vinden. År 2004 ändrades konstruktionen med en anslagslista på karmen.	-	-	
	Mitt på östra gavelröset ett lunettfönster med tre bågar. Lika som ovan.	Lika som ovan.	Lika som ovan.	-	-	
	Överst i gavelspetsen på östra gaveln ett runt fönster indelat i nio rutor med korspröjs.	Exteriört grön.	Eventuellt äldre bågar. I övrigt lika ovan.	-	-	

	På västra gavelröset ett mindre rundbågiga fönster på var sida om tornet. Två lufter samt en överliggande lunettformad luft. Samma konstruktion som de större fönstren på långhuset.	Exteriört grön.	Lika de stora fönstren på långsidorna.	-	-	
Fönsterbleck	Bleck av målad plåt. Fästa på karmens bottenstycke.	Grön-målade.	Förmodligen från 1993.	-	-	
Trappa	I söder trappa av grå kalksten. Ett steg och vilplan. Steget består av tre delar. Fogning med bruk.	-	Förmodligen från 1831. Reparerad senare. Kalkstenen i steget bär spår av enkel dekor. Möjligen är det en återanvänd gravsten.	Sprickor och bortfall i bruksfogarna.	III	
Handkapp ramp	Lös ramp av gallerdurk vid södra entrén	-	-	Rampen är av tillfällig karaktär. Permanent lösning av tillgängligheten skall utredas.	I	

Sakristia, uppförd 1831 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Grundläggning	Ej besiktad.	-	Från 1831.	-	-	
Väggstomme	Kalksten.	-	Från 1831.	-	-	
Sockel	Saknas.	-	-	-		
Fasad	Spritputsad. Slätputsade hörn.	Vit kalkfärg.	Fasaden senast ommålad 1993.			
Takfot	Av kalksten, profilerad.	-	Från 1831. Gesimsen var förmodligen avfärgad vit fram till 1956.	-	-	

	På gaveln är takfoten täckt av en snedställd bräda.	Svart eller mörkbrun laserande färg.	Förmodligen från 1956. Målad senast 1993.	Gistna brädor. Målningsskiktet starkt vittrat. Målas om.	II	
Takstomme	Sadeltak. Takstolar av trä.	-	Takstolarna tillkom 1831.	-	-	
Taktäckning	Tvåkupigt falstegel på svall av spåntade brädor.	-	Teglet är tillverkat vid Nygårde tegelbruk i Kalmar. Senast åtgärdat vid den utvändiga renoveringen 1993.	-	-	
Avtäckningar	Takfotens avslutning på hörnen är täckta med plåt.	Fabrikslackad svart. Skarvar mot vägg tätade med grå syntetisk fogmassa.	Från 2009.	-	-	
Takavvattning	Hängrännor och 2 stuprör av plåt. Skarpa vinklar på rören. Utkastare ca 30 cm över marken.	Fabrikslackad, svart.	Från 2009.	-	-	
Dörr	Enkel dörr med panel av liggande fasspåtpanel. Trycke och låsrosett av mässing.	Grön oljefärg.	Från 1956. Trycke och lås senare.	-	-	

Fönster	Tre mindre spetsbågiga fönster med fyra lufter. Klart maskindraget glas i ytterbågarna. Innerbågen i en luft med blyinfattat klart antikglas. Samtliga bågar fast monterade. Mellan ytter- och innerbåge finns järngaller.	Exteriört grönt Interiört vitt. Oljefärg. Gallret målat vitt.	Karm och galler från 1831. Innerbågar från 1956. På karmarna sitter ena halvan av äldre gångjärn kvar.	-	-	
	I gavelspetsen ett lunettfönster. En luft med blyspröjsat antikglas. Enkelt glas.	Grönt.	Karm från 1831. Båge från 1956.	-	-	
Fönsterbleck	Plåt.	Grönt.	Från 1993.	-	-	
Trappa	Av grå kalksten. Fyra steghöjder. Huggna block fogade med bruk.	-	Från 1956.	-	-	
Trappräcke	Smidesräcke av järn. Infäst i marken och i trappan. Handedare och parallella spjälor.	Svart oljefärg.	Från 1956.	-	-	

Torn, uppfört 1831 (utom lanternin) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Grundläggning	Ej besiktad.	-	Från 1831.	-	-	
Väggstomme	Kalksten.	-	Från 1831.	-		
Sockel	Saknas.	-	-	-		

Fasad	Spritputsad med kc-bruk. Inga slätputsade detaljer.	Keim granital, vit.	Från 1831. Lagning och ommålning 1993.	Putsbortfall i anslutning till fönstren på södra sidan.	II	
Takfot	Kalksten. Profilerad.	-	Från 1831. Gesimsen var förmodligen avfärgad vit fram till 1956.	-	-	
Takstomme	Pyramidtak. Takstolar.	Trä.	Från 1831. Omfattande reparationer med bl.a. byte av rötskadat trä vid renoveringen 1993	-	-	
Taktäckning	Plåten av fabrikat Plannja, ytbelagd stålplåt kval. EMK. Lagd med dubbelfals och förskjutna skarvar.	Ytbeläggningen är med största sannolikhet av typen plastisol. Svart.	Från 1993.	Beläggningen har börjat släppa från underlaget. Åtgärdas enligt åtgärdsförslag upprättat av KLM, 2010-04-15.	II	
Takavvattning	Hängrännor av plåt runt om. Stuprör av koppar på norra och södra fasaden.	Hänrrännor av fabrikslackad plåt, svart.	Stuprör möjligen från 1956. Rännor från 1993.	Vatten stänker på fasaden på norra sidan med algpåväxt som följd.	III	
Västportal	Omfattning av slät röd kalksten runt dörr och överljusfönster samt vid på fasaden i anslutning till trappstegen.	-	Kalkstensomfattning från 1961.	-	-	
Dörr till västportal	Dubbla inåtgående dörrar av trä. Klädda med kopparplåtar med konstnärlig dekor från 1956. Karm runt dörr och fönster av trä.	Karmen målad med laserande färg i svart.	Från 1956.	Några av nitarna runt kopparplåtarna sitter lösa, dock ej i samma utsträckning som på södra sidan.	III	

Fönster	Fyra enkelbågiga rektangulära fönster på södra, norra och västra sidorna. Samt ett åt öster. En luft indelad med träspröjs i åtta rutor.	Exteriört grön. Interiört ljus grå oljefärg.	Förmodligen från 1968. Renoverade 2003.	Flagnande målning på södra sidan.	II	
	Ett överljusfönster över dörren i väster. Ingen spröjs. Karm av trä.	Karmen målad i svart med laserande färg.	Förmodligen från 2003.	-	-	
Fönsterbleck	Plåt över och under fönstren.	Grönt.	Från exteriör renovering 1993.	Behov av ommålning på södra sidan.	-	
Trappa	I väster trappa av grå kalksten i fyra steg. Fogad med bruk.	-	Förmodligen från 1831. Förmodligen omsatt före 1956.	Sättningar som gör det osäkert att gå i trappan. Ett separat åtgärdsförslag ang. omläggning av trappan upprättat 2009-11-20. Utförs under 2010.	II	
Trappräcke	Handledare av smide på väggen norr om trappan.	-	Handledaren förmodligen från 1956.	-	-	

Lanternin, uppförd 1831 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Väggstomme	Regelkonstruktion av fyrkantsskrätt timmer. Klätt med stående panel av bräder i varierande bredder med spånt eller not.	.	Från 1831.	-	-	
Fasad	Slätpanel av ohyvlade brädor spikad på tunn läkt utanpå den	Ljust rödbrun,	Ny panel från 1993. Underliggande panel	Åtgärdsförslag för ommålning av lanterninen har upprättats	II	

	ursprungliga panelen.	oljefärg.	ursprunglig, från 1831. Spår tyder på att panelen ursprungligen varit målad ljus faluröd. 1956 målades den vit. Därefter gulbrun. Nuvarande färgsättning från 1993.	2010-04-15 av KLM. Utförs troligen under 2010.		
Takfot	Profilerad list takfot av trä. Dekor med tandsnittsfris.	Vit linoljefärg.	Förmodligen till största delen ursprunglig, från 1831.	Se under Fasad.	II	
Takstomme	Skrätt timmer.	-	Från 1831.	-	-	
Taktäckning	Förlackerad plåt på svall av spåntade brädor täckt med takpapp.	Svart, förmodligen Plastisol.	Taktäckningen nygjordes helt 1993.	Färgen flagnar. Se under Fasad.	II	
Kors	Kors av smidesjärn på en glob. Kulor i korsändarna.	Kors svart. Glob och kulor förgyllda Skarvar tätade med fogmassa..	Möjligen från 1831. 1993 kompletterades konstruktionen med en metallkrage på korstammen ovanför globen.	Troligen behov av omförgyllning. Se under Fasad.	II	
Ljudluckor	8 st luckor, av trä. Utvändigt klädda med liggande spåntad panel. Invändigt klädda med förlackerad plåt. Utanpåliggande beslag av järn. Karm av trä. Tätningslister av silikon. Utvändigt ett tunt bleck av koppar ovanför ljudluckorna. Infästning för automatisk lucköppning synlig på utsidan.	Utvändigt målad i brunt. Linoljefärg. Invändig plåt vit.	Luckorna nygjorda 1993. På de luckor som inte har automatisk lucköppning finns ursprungliga öppningshakar av smide bevarade.	I behov av ommålning. Se under Fasad.	II	
Fönster	Ett litet runt fönster över	Målad brunt,	Förmodligen från 1831.	I behov av ommålning. Se	II	

	ljudluckan mot söder. Utvändigt fönsterfoder. Korsspröjs.	linoljefärg.	Fönsterfodret från 1993.	under Fasad.		
--	---	--------------	--------------------------	--------------	--	--

II.2.2 Kyrkobyggnaden interiör

Fönster och dörrar i ytterväggar redovisas under II.2.1 Kyrkobyggnaden stomme, exteriör. Innerdörrar beskrivs under det rum som dörren öppnas åt.

Fast inredning i kyrkorum, kor, och på läktare beskrivs dels under II.2.4, dels i den bifogade rapporten ”Inventeringsprotokoll för Stenåsa kyrka från 2002 och utförd av konservator Eva Järnerot vid Jönköpings länsmuseum. Fast inredning i övriga utrymmen redovisas nedan. Lösa inventarier redovisas dels under II 2:5, dels i den ovan nämnda rapporten från Jönköpings länsmuseum.

Förklaring till beteckningar använda i kolumnen för prioritet:

- I Akut
- II Snarast Åtgärd inom tre år
- III Kan anstå Åtgärd avvaktas eller utförs i samband med andra åtgärder

Produkter vid 1989 års renovering

Nedanstående uppgifter är hämtade från beskrivning upprättad 1988-08-15 av arkitekt Ivar Pettersson vid Byggkonsult BA Bengtsson, inför den senaste invändiga renoveringen.

Serponit Hydrauliskt kalkbruk Fin (Ernström & co). Väggarna avfärgades med Serponit Kalkfärg Våt, Fin. (Ernström & co)
För oljemålade ytor föreskrevs linoljefärg från Ernst O Claesson AB, ”Credo Färdigfärg, linolja”.

Vapenhus (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Röd kalksten. Hyvlad, ej slipad. Kvadratiska plattor lagda med breda bruksfogar.	-	Från 1956.	-	-	
Vägg	Putsad.	Kalkfärg.	Senast ommålad 1989.	-	-	
Tak	Bräddtak av handhyvlat virke som bärs upp av synliga bjälkar. Grova fyrkantiga	Grönblå. Oljefärg	Från 1831. Senast ommålad 1989.	-	-	

	bjälkar med profilerad kant lagda i Ö-V riktning.					
Dörrar	Till långhus: Två dörrblad av stående hyvlade brädor med fiskbensmönstrad panel av profilerade brädor. Profilerade naror mot vapenhuset. Utanpåliggande gångjärn och beslag.	Grå linoljefärg. Beslag svarta.	Från 1831. Samtliga beslag ursprungliga.	-	-	
	Till förråd under trappan:					
Trappa	Trätrappa i två löp till tornets andra våning.	Vangstycke grönblå. Oljefärg. Stegplan grå-laserade.	Från 1831.	-	-	
Trapp-räcke	Räcke av snedställda fyrkantiga spjälor mot rummet. Profilerade handledare på båda sidor.	Grönblå oljefärg.	Från 1831.	-	-	
Förråd under trappan.	Oinrett utrymme under trappan.	-	Från 1831. Rymmer elcentral.	-	-	

Långhus och kor (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Brädgolv lagt i öst-västlig riktning i mitt- och sidogångar samt kor. I koret upphöjt 20 cm. I bänkkvarteren smalare brädor lagda i nord-sydlig riktning.	I gångar: slipat och klarlackat. I bänkkvarter: brunbetsat och klarlackat. Gångmattor blågrå, syntet.	Troligen från 1956. Gångarna slipade trärena 1989. Tidigare brunbetsat som i bänkkvarteren.	Normalt slitage.	-	
Sockel	Saknas.	-	-	-	-	
Väggar	Putsad. Runt dörrfodret runt dörren till vapenhuset är sprickor lagade med någon sorts syntetisk massa.	Vit. Kalkfärg. Dekormåleri och inskriptioner i grått.	Dekormåleri från 1902. Senast bättringsmålade 1989. Enfärgade väggytor helt ommålade 1989.	Färgbortfall efter mekaniskt slitage ca 3-4 cm utmed hela golvet, troligtvis efter dammsugare. Lös puts och mindre putsbortfall om ca 10x20 cm på norra väggen vid läktartrappan längst ner mot golvet.	- III	
Taklist	Bred profilerad taklist av trä. Tandsnittslist närmast taket.	Täckmålad med grå linoljefärg. Tandsnittslist bronserad.	Från 1831.	-	-	

Tak	Tunnvalv av breda handhyvlade brädor. Handsmidd spik. Ca 1 meter närmast västra väggen är 2/3 av brädorna bytta mot nyare brädor, alla med samma bredd. Lös isolering på vinden.	Målat vitt med fyrkantig fältindelning i grått.	Från 1831. Mönstret med fältindelning från 1902 dock helt ommålat 1989. I mitten, högst upp i valvet en rund metallskiva från när skorstenrören från kaminerna gick igenom taket på detta ställe.	-	-	
Dörrar	Till vindfång i söder. Två dörrblad med vardera tre speglar. Flankerad av kannelerade pilastrar.	Grå, grågrön, engelskt rött. Linoljefärg. Bronsering.	Från 1956.	-	-	
Läktarkolonner	Av trä. Runda, på fyrkantiga socklar. Joniska kapitäl.	Socklar grå. Kolonner dekorerade målade som gråbrun kalksten. Kapitäl i vitt, engelskt rött och guld. Linoljefärg.	Från 1831. Socklarna tillkom när kolonnerna blev fristående i och med att bänkarna togs bort. Senaste ommålning vid renoveringen 1989.	Små spricker och obetydligt färgbortfall på socklarna.	-	

Vindfång i söder(se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Grå kalkstensflisor. Topphyvlad och slipad.	-	Troligen från 1956	-	-	
Vägg	Putsad. Lagningar av cement närmast ytterdörrens karm.	Vitt, kalkfärg.	Senast avfärgad 1989. Vid flagnande färg skymtar underliggande lager av rosa kalkfärg.	-	-	
Tak	Träpanel av pärlspånt.	Grå, oljefärg	Från 1956.	-	-	

Sakristia (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Brädgolv lagt i nordsydlig riktning.	Klarlackat	Troligen från 1956. Senast slipat och lackat 1989.	-	-	
Sockel	Kvartslist.	Klarlackad.	-	-	-	
Vägg	Putsad	Vit, textfält i brunt. Emulsionsfärg, Engwall & Claesson, Ceo-matt.	Från 1902. Senaste ommålning 2004. Total ommålning av enfärgade partier. Textfältet bitvis bättrat..	-	-	
Taklist	Trä, bred hålkälslist.	Brutet vit, oljefärg.	Från 1831. Senast ommålad 2004.	-	-	
Tak	Breda handhyvlade brädor. Handsmidd spik.	Brutet vit, oljefärg.	Från 1831. Senast ommålad 2004. I norra delen av taket,		-	

			mitt ovanför fönstret syns skarvar efter det runda hålet efter ett kaminrör.			
Lucka till vinden.	Av spåntade brädor. Inga gångjärn.	Som taket i övrigt. Brutet vit, oljefärg.	Troligen från 1831. På ovansidan kompletterad isolering av mineralull.	Den lösa isoleringen på ovansidan försvårar inspektion av vinden utan nedskräpning. Isoleringen på och kring luckan bör fixeras med nät el liknande.	II	
Dörrar	Till kor: Enkeldörr. Breda handhyvlade brädor med olika bredd. Narar med profilerad kant. Mot koret täckt med profilerade brädor i fiskbensmönster. Bandgångjärn och lås. Mot kyrkorummet foder med flack karnisformad profil med fodersockel.	Grågrön, linoljaefärg. Beslag svarta, oljefärg.	Från 1831. Gäller dörr och beslag och troligen foder. Senast ommålad 1989.	-	-	
	Till predikstol: Dubbeldörr. Dörrblad med samma konstruktion som dörren till koret. Regel av smidesjärn. Mot kyrkorummet rikare profil än dörren i koret.	Grågrön, linoljaefärg. Även beslag.	Från 1831. Senast ommålad 1989.	-	-	
	Till vindfång: Enkeldörr med tre fyllningar. Trycke av mässing.	Grå, linoljaefärg.	Från 1989.	-	-	
Fönster-nischer	Puts.	Grå, linoljaefärg.	Senast ommålad 2004.	-	-	
Trappa till predikstol	Trä. Handledare av trä.	Grå, oljefärg	Delar troligen från 1831. Nedersta steget bytt senare.	-	-	
Fast inredning	Två inbyggda skåp i södra väggen östra. Luckor av metall.	-	Troligen från 1956.	-	-	

Läktare (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnadsdel	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Prioritet	
Golv	Södra delen: Sluttande gradäng. Brädor lagda i öst-västlig riktning.	Brunbets, klarlack. (lika golv inne i bänkkvarteren i kyrkorum)	Från före 1956. Senast lackad 1989.	-	-	
	Mittdelen invid orgeln: Plant golv. I övrigt lika golvet på södra delen.	Lika södra delen.	Lika södra delen.	-	-	
	Norra delen: Plant golv närmast läktarbarriären. Närmast trappan är golvet förhöjt till ett podium, ca 20 cm.	Heltäckande matta av syntet, beige.	Nuvarande utförande förmodligen från 1970-talet.	-	-	
Vägg	Lika kyrkorum.	Lika kyrkorum.	Lika kyrkorum.	På västra väggen finns på tre ställen märken efter rinnande vatten från taket. Läckage åtgärdat 1993.	III	
Taklist	Lika kyrkorum.	Lika kyrkorum.	Lika kyrkorum.	-		
Tak	Lika kyrkorum.	Lika kyrkorum.	Lika kyrkorum.	-	-	
Bröstning	Cirkelrunt utskjutande vid orgel. Bröstningen uppbyggd av handhyvlade breda brädor. Fronten helt slät, utan annan dekor än listverk upptill och nertill.	Grå. Lister i engelskt rött och gröngrått. Överliggare i engelskt rött. Linoljefärg	Från 1831. Senast ommålad 1989.	-	-	
Trappa	Av trä. Till läktaren går två	Vangstycke i	Vangstycke troligen från 1831.	Mindre sprickor och	III	

	trappor från N-V respektive S-V hörnen av långhuset. Svängda, med vilplan i hörnen.	grågrönt. Linoljefärg. Trappsteg och vilplan klarlackade.	Trappsteg och vilplan från renoveringen år 1956, då trapporna fick sin nuvarande svängda form.	färgbortfall på träpelare. Mest på den södra.		
Trapp-räcke	Av trä. Fyrkantiga kvadratiska spjälor och greppvänligt profilerad handledare.	Grågrönt. Linoljefärg.	Förmodligen från 1831. Behöller då trappan byggdes om vid renoveringen 1956.	-	-	
Bänkar	Av trä. Sitt- och ryggbräda mellan gavlar fästade i fyrkantiga balkar på golvet. Fotbräda och psalmbokshylla.	Grå. Linoljefärg.	Bänkarna kvar endast på södra sidan. Från före 1956. Golvet i gradängen lika de i bänkkvarteren. De borttagna bänkarna från norra gradängen förvaras i tornet.	-	-	
Förråds-utrymme	Regelkonstruktion. Trä och spånskiva. Slät standarddörr av enklare slag.	Vit	Enligt uppgift byggd på 1970-talet.	-		

Tornrum plan 2 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Pri- oritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Breda brädor av varierande bredd.	-	Troligen från 1831.	-		
Väggar	Puts. Grov ytstruktur – ej utstruken.	Vit, kalkfärg	Från 1831. Senast ommålad förmodligen 1956.	-		
Tak	Brädor på synliga bjälkar.	Blå laserande färg.	Från 1831. Taket målades med blå färg i samband med att en liten utställning med äldre inventarier och fotografier - iordningställdes i			

			tornkammaren 1956.			
Trappa	Öppen trappa av trä.	Blå laserande färg.	Förmodligen från 1831. Målad 1956.	-		
Trapp-räcke	Enkelt profilerad handledare fäst i vangstyckena på båda sidor av trappan.	Blå laserande färg.	Förmodligen från 1831. Målad 1956.	-		

Tornrum plan 3 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Pri- oritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Breda brädor av varierande bredd.	-	Från 1831.	-		
Väggar	Puts. Grov ytstruktur – ej utstruken.	Vit, kalkfärg	Från 1831. Senast ommålad förmodligen 1956.	-		
Tak	Brädor på synliga bjälkar.	-	Från 1831.	-		
Trappa	Öppen trappa av trä.	-	Från 1831.	-		
Trapp-räcke	Enkelt profilerad handledare fäst i vangstyckena på båda sidor av trappan.	-	Från 1831.	-		
Dörr till långhus-vind	Av trä, klädd med galvad plåt.	-	-	-		

Tornrum plan 4 (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Pri- oritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Breda brädor av varierande bredd.	-	Från 1831.	-		
Väggar	Puts. Grov ytstruktur – ej utstruken.	Vit, kalkfärg	Från 1831. Senast ommålad förmodligen 1956.	-		
Tak	Brädor på synliga bjälkar.	-	Från 1831.	-		
Trappa	Öppen trappa av trä.	-	Från 1831.	-		
Trapp- räcke	Enkelt profilerad handledare fäst i vangstyckena på båda sidor av trappan.		Från 1831.	-		

Tornrum plan 5,5 (halvvåning mellan lanternin och torn) (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads-del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Pri- oritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Golv på halva våningsplanet, diagonalt avdelad. Den andra halvan öppen till våningen under. Golv av breda brädor.	-	Från 1831.	-	-	
Väggar	Se takkonstruktion torntak.	-	-	-		
Tak	Brädtak som bärs upp av synliga bjälkar.	-	Från 1831.			
Trappa	Enkel öppen trappa.	-	Från 1831.	-		
Trapp- räcke	Enkelt profilerad handledare fäst i vangstyckena på båda sidor av trappan.		Från 1831.	-		

Lanternin (se cd med dokumentationsbilder under flik 15)

Byggnads- del	Konstruktion och material	Färg: kulör och material	Kulturhistorisk kommentar	Brister/skador	Pri- oritet	Åtgärdat: datum och signatur
Golv	Breda brädor av varierande bredd.	-	Från 1831.	-	-	
Vägg	Regelverk av fyrkantigt timmer klätt med spåntad panel.	-	Från 1831.	Gamla rötskador i nederkant. Dock inte längre pågående sedan ytterpanelen lagats.	-	
Tak	Mönsterlagt brädtak. Handsmidd spik.	Spår av vit lim- eller kalkfärg.	Från 1831. Återanvända brädor.	-	-	
Övrigt	Sittbänkar av trä utmed fyra av lanterninens väggar.	-	Troligen från 1831.	-	-	
	Räcke av trä runt trappöppningen.	-	Tillkommen i sen tid.	-	-	

II.2.3 Kyrkobyggnaden installationer

El och tele

Huvudkabeln går från en elstolpe vid landsvägen via norra sidan av kyrkogården in till huvudcentralen under vapenhustrappan. Kyrkan har idag en huvudsäkring på 80A.

Elektricitet till belysning och värme installerades i kyrkan 1956, enligt program upprättat av Tor Engstöm, Ingenjörbyrå för Elektronik, Kalmar. Elanläggningen har kompletterats och moderniserats senast 2004. Alla synliga elledningar byttes 2004. Det är dock osäkert hur gamla de infällda ledningarna till radiatorerna under sidobänkarna är.

Elcentraler är placerade under trappan i vapenhuset (huvudcentral) samt i översta tornvåningen. Vid huvudcentralen finns även central för automatsäkring.

Belysningen styrs från huvudcentralen under trappan i vapenhuset och från manöverbordet i långhuset.

Vid huvudcentralen finns programmerbar styrning för utomhusbelysning och för värmen.

Fjärravläsare från Sydkraft finns vid huvudcentralen.

Elrevision utförs vart fjärde år genom avtal med Ahlqvist Ingenjörbyrå HB i Kalmar. Den senaste besiktningen utfördes under 2009.

Service utförs normalt av Rolfs Elektriska, Degerhamn och av Mörbylånga Elektriska.

Fast telefoni finns inte i kyrkan.

Brister och skador

Det råder en viss osäkerhet kring vilka åtgärder som gjorts när det gäller de synpunkter som framkommit vid elrevisionen. De fel och brister som påtalas i elrevisionen bör åtgärdas (Prioritet II).

Värme och sanitet

Vatten och avlopp finns inte indraget i kyrkan. Toalett, handfat och diskbänk finns istället i servicebyggnaden i nordvästra hörnet av kyrkogården. I byggnaden finns även vattenpump.

Vattnet kommer från en djupborrad brunn strax söder om servicebyggnaden.

Varmvattenberedare av märket Metro finns i byggnaden. Samtliga installationer är från 2006. Avloppsanläggningen delas med grannfastigheten som gränsar norr om kyrkan.

1956 ersattes kyrkans lågtrycksångvärmeanläggning från 1928 med direktverkande el. På läktaren och i korbänkarna finns idag väggradiatorer från 1956. Även bänkvärmarna av märket ERGO med effekten 500W är från 1956. Nya oljefyllda elradiatorer av märket LVI Produkter med effekten 1200W finns på bakre långhusväggen, under sidobänkarna, i sakristian samt innanför altarringen. Vid orgelns spelbord finns infravärme av märket Frico. Termostat finns vid norra läktartrappan.

Värmen regleras manuellt eller automatiskt, med tidsstyrning, från huvudcentralen i vapenhuset. Grundtemperatur är 12 grader. Under förrättningar höjs temperaturen till 20 grader. Beroende på utetemperatur görs höjningen antingen en eller två dagar före förrättning.

Mätning av kyrkans klimat utförs av Arkitekt och Miljö i Kalmar. Mätningarna har nyligen påbörjats. Resultaten har ännu inte redovisats. Eftersom det tidigare har konstaterats problem med fukt i sakristian är uppföljning angelägen.

All VVS servas av Mörbylånga VVS.

Ljud

Ljudanläggningen är från omkring år 2000. Manöverbord till hörteleslinga och högtalaranläggning finns i bänkraden längst bak i långhuset. Två nedpendlade högtalare hänger över främre delen av långhuset. Uttag till mikrofon finns på främre bänkskärmen, i predikstolen samt på läktaren.

Klockringning och lucköppning

Stenåsa kyrka har automatisk lucköppning och klockringning. Av de tre klockmotorerna är två äldre och en nyare. Funktionen av klockringning kontrolleras årligen genom avtal med Skånska klockgjuteriet, Hammerhög. Inspektioner på Öland utförs av Per Johansson och Göran Malmström.

Åskskydd

Kyrkan saknar idag åskledare.

Brister och skador

Åskledare bör installeras. (Prioritet II)

Brandskydd

Skum- och pulversläckare finns i långhuset vid foten till den norra läktartrappan. I sakristian finns en brandsläckare vid trappan till sakristian. Max antal besökare i kyrkan är 250 personer. När mer än 150 personer vistas i kyrkan ansvarar arrangören för att det finns dörrvakt vid nödutgångarna. Utymning kan ske via södra entren, via vapenhuset och via sakristian. Samtliga utrymningsvägar skyltade med efterlysande skyltar.

Från 2005 har myndigheternas rutiner för brandskydd förändrats. Räddningstjänstens brandsyn har upphört och ansvaret för brandskydd ligger genom egenkontroller tydligare på fastighetsägare och verksamhetsutövare. Rutiner för brandskyddsarbetet skall utarbetas. Skriftlig redogörelse för brandskyddet skall upprättas och skickas in till kommunen.

Arbetet pågår inom församlingen och beräknas slutföras under 2010.

Tillgänglighet

Kyrkans tillgänglighet kommer att utredas under 2010.

Inbrotts- och stöldskydd

Kyrkans inbrotts- och stöldskydd beskrivs i en separat bilaga, ej bifogad.

II.2.4 Kyrkobyggnaden fast inredning

(Lösa inventarier redovisas under II.2.5.)

Kyrkans fasta (och lösa) inventarier av trä besiktigades av konservator Eva Järnerot, Jönköpings länsmuseum 2002. Resultatet av besiktningen finns redovisad i rapporten ”Inventeringsprotokoll för Stenåsa k:a” daterad 2002-05-08. Rapporten innehåller såväl en allmän bedömning av inredningens (och föremåls) tillstånd, klimat- och förvaringsförhållanden, som en objektsvis redovisning av skador eller andra problem. Analysen föreslår också en handlingsplan för åtgärder och rekommendationer för förebyggande skyddsarbeten. Rapporten bifogas i sin helhet, se bilageförteckning.

När det gäller fast inredning är inga föremål i behov av akuta åtgärder, Prioritet 1. För fyra föremål - altarpupsatsen, altarmålningen, predikstolen och orgelfasaden - föreslås åtgärder inom 5-10 år. Skadorna rör sig främst om spår av maskangrepp som man inte kunnat konstatera om de var aktiva eller inte samt smuts. Altartavlan har också en kittad och retuscherad vertikal foga centralt i bilden.

Länsmuseets prioriteringar redovisas som tidigare (I-III) medan konservatorernas prioriteringar redovisas med 1,2 och 3. 1 innebär att åtgärden är akut och bör vidtas inom 0-2 år, en 2:a bör åtgärdas inom 2-5 år och en 3:a inom 5-10 år.

Nedan beskrivs kyrkans fasta inredning. Här beskrivs även kyrkorummets fast monterade belysningsarmaturer och kyrkans klockor.

Läktarbröstning

Läktarbröstningen är från 1831. Den är cirkelrunt utskjutande på mitten, vid orgeln. Bröstningen är uppbyggd av stående handhyvlade breda brädor. Fronten är helt slät utan annan dekor än enkla listverk upptill och nertill. Bröstningen avslutas uppåt av en bred överliggare. Slätpanelen är målad ljus grå. Lister i engelskt rött och gröngrått. Överliggare i engelskt rött. Läktarbröstningen ommålades senast 1989, då med linoljefärg.

Brister och skador

-

Bänkinredning

De äldsta delarna i bänkinredningen är förmodligen från 1831. Det är inte känt om delar av bänk från den gamla kyrkan återanvändes. Bänkinredningen moderniserades genom en ombyggnad 1956-57. Sidogångar skapades och utmed långsidorna tillkom sittbänkar. Längst bak i kyrkan togs fyra bänkrader bort. Läktarpelarnas nedre del frilades därmed. Delar av den äldre bänkinredningen användes i den ombyggda bänkinredningens skärmar. Vid renoveringen målades bänkinredningen i grått med marmorerade spegelfält. Vid den senaste ommålningen, år 1989, målades hela bänkinredningen om utom de marmorerade ytorna. Den gråa färgskalan behölls.

Brister och skador

Bänkinredningen har mindre fläckar av färgbortfall. (Prioritet III)

Predikstol

Predikstolen tillverkades år 1766, samtidigt som altarpupsatsen, av Jonas Berggren. Den är av en delvis ålderdomlig typ, med en femkantig rak korg med lika breda fält, åtskilda med

vinranksomlindade kolonner. Manne Hofrén menar i sin artikel i Kalmar läns museums årsbok 1936 att predikstolen är helt nytillverkad 1766 och att den ålderdomliga formen är ett berggrenskt drag. Hofrén drar paralleller med predikstolen i Tveta, som fick en ålderdomlig utformning efter församlingens önskemål. I protokollet från inventeringen av bemålade inventarier som utfördes av konservatorer vid Jönköpings länsmuseum 2002 uppges däremot att predikstolen är äldre och endast omarbetades av Berggren 1766. Om denna uppgift grundar sig på en stilhistorisk analys eller på iakttagelser av predikstolens konstruktion och material framgår ej. Såväl predikstolskorgen som ljudtaket är målade i grått med inslag av blått och många förgyllda detaljer.

Brister och skador

-

Altarbord, altarpupsats, altartavla och altarring

Altarpupsatsen utfördes av kyrkobilhuggaren Jonas Berggren år 1766. Den visar prov på Berggrens tidiga produktion som kännetecknas av ett stort mått av konstnärlig frihet. Senare verk modifierades genom Överintendentsämbetets granskning och var därför mer i linje med den modernare smaken hos arkitekterna i Stockholm. Altarpupsatsen i Stenåsa är arkitektoniskt uppbyggd i tre våningar med en målning på varje. Målningarna omgärdas av förgyllda ramar, pilastrar och skulpturer. Första våningens tavla avslutas upptill av en rundbåge. Målningen som sitter där nu målades 1892 av C.H. Christiernin. Där ovanför finns två mindre målningar. Målningarna är utförda på pannå. Bemålningen på figurer och arkitektur är sekundär.

Altarringen är sluten. Den ansluter till korväggen med raka partier. Dessa binds samman med en halvcirkel. Vid anslutningarna till korväggarna finns grindar. Altarringen är uppbyggd av stående handhyvlade brädor. Med jämna mellanrum är brädorna dekorerade med kannelyrer. Brädorna är målade i två olika gråa nyanser och kannelyrerna i engelskt rött. Även överliggaren är målade i engelskt rött och knäfallet är klätt med rött tyg. Altarringen är troligen från 1831.

Brister och skador

-

Orgel och orgelfasad

Stenåsa kyrka fick orgel först 1878. Orgelverket byggdes av P.L. Åkerman, Stockholm. Orgelfasaden ritades av arkitekt Emil V Langlet. När ett nytt orgelverk, det nuvarande, byggdes 1953, behöll man den gamla fasaden. Den har bemålning i vitt med förgyllda ornament och listverk. Fasaden är enkelt dekorerad och kröns av en lyra och eldurnor.

Brister och skador

Enligt besiktning utförd av Anders Sällström vid Mårtenssons orgelfabrik 2005 har orgeln en ganska osäker funktion, speciellt i diskanten. Antas bero på varierande luftfuktighet över året. Trumpeten fungerar dåligt på grund av att smuts från taket trillar ner i trattarna. Sällström föreslår att ett enkelt tak byggs över denna stämma. Även rengöring och intonation för trumpeten föreslås.

(Prioritet II)

Dopfundar

Kyrkan har tre dopfundar, varav två är medeltida. I vapenhuset står den äldsta, daterad till ca 1250. Endast ett litet stycke av överkanten och den undre delen av cuppan är bevarade. Cuppan står på en fyrsidig hög fotplatta som har en överdel med rund vulst upptill.

I koret står en dopfund daterad till ca 1300. Funten är av så kallad musselcupstyp. Den är tillverkad av kalksten och består av tre delar; cuppa, skaft och fot. Alla tre delarna har fyrpassform. Cuppan har en horisontell sprickbildning. Delar av det övre partiet har gått förlorade och har rekonstruerats med cement. Ragnhild Boström påpekar i sin artikel om Stenåsa kyrka i Kalmar Nations skriftserie 1973-74 att dopfunten i sin nuvarande uppställning är felaktigt hopsatt.

Under slutet av 1800-talet införskaffades en dopfund av trä tillverkad av Anton Wahledow, Kalmar. Efter att ha varit placerad i tornet, står den nu åter inne i kyrkan igen.

Brister och skador

-

Belysning

I kyrkorummet hänger åtta flerarmade ljuskronor av mässing. Fyra över bänkarna, en i mittgången, två över läktaren och en i mittgången under läktaren. En kristallkrona av empiretyp hänger längst bak över mittgången. Tre av mässingskronorna är tillverkade och införskaffade till den nya kyrkan år 1831. Samtliga ljuskronor utom kristallkronan är elektrifierade.

Utmed långhusets väggar och i kor finns 11 tvåarmade ljuslampetter av mässing. En tolfte ljuslampett hänger på norra sidan upp på läktaren. Dessa är inte elektrifierade.

Koret belyses av tre spotlights som är monterade på avsatsen ovanpå takgesimsen. Två armaturer på norra långsidan och en på den södra.

I sakristian hänger en 10-armad ljuskrona i smide som har elektrifierats.

Textilförvaring

Skåp för liggande textilförvaring från år 2002 i NÖ hörnet i sakristian. I rummet finns även äldre högskåp för hängande förvaring. Textilierna inventerades 2009 av textilkonservator Evelina Sand, Kalmar läns museum.

Brister och skador

Det har tidigare varit problem med fukt och mögel i sakristian. Detta avhjälpes nu genom att dörren in till kyrkorummet alltid står öppen, så att det blir bättre luftväxling.

Kyrkklockor

Stenåsa kyrka har tre klockor. Storklockan gjöts i Stockholm av Jacob Mårtensson och är 91 cm i diameter. Den har inskriptionen: *”Gustaf III för Stenåsa kyrkas och församlings bekostnad då Erland Fornander var kyrkoherde och Samuel Passenius var comminister derstedes är jag guten i Stockholm af Johan Jacob Mårtensson år 1780. Per Andersson i Stenåsa/Jon Nilsson i Brunby kyrkans åldermän. Jag sänder ut mit ljud at båda. Jag tecken gier at nu få skåda. Den sköna gudstienst Zion har. Den allas Here täckts befalla och nådigt ser af trogna alla. Kom. Wörda. Barn. Din. Högste. Far”*

Mellanklockan omgjöts i Kalmar 1757 av Anders Greberg och har en diameter på 77 cm. Den har inskriptioner åt två håll. På södra sidan står: ”Åhr 1757 då prosten M:D:Hiort war kyreko herde och N:Bremselius Com:samt ärlige och redlige danemän F:Larsson i Stenåsa F:Persson i St Brunby G:O:Nilsson i N:Qwinby A:Danielsson Frösslunda L:Olsson i Slagerstad och L:Andersson i S:Qwinby. woro sexmän blef thenna klocka på kyrkans bekostnad och igenom ett hederligt sammanskott af församlingen omguten. Gudi till ähra kyrkan till heder och prydnad samt församlingen till andachts upwäckelse.” På norra sida står: ” Hör Guds folk lät nu mitt ljudwäcka ehr att lofwa gud. Lät min klang uhr edra bröst twinga suck och böneröst. Jag eh kallar till guds hus. Kom och söken nådens ljus. Kom och skynden eder fort till guds boning och hans port. Lät ey sömnen locka ehr att försumma nåden mer. Sucken wid hwart klocke slag Jesu min siäl til tig tag”. Längst ner på klockan står: ”I:H:S:I L: Brunby gifwit denna pen F:N i Stenåsa gifwit 4 lod silfwer. Denna klåcka är guten wid Stenåsa af Anders Grenberg i Calmar”

Lillklockan gjöts 1845 Joh A Beckman i Stockholm och har inskriptionen: ”År 1845 då Mag:R E.G.Brunner var kyrkoherde och C:M.Duse Comminister beställd af häradsdommaren Jaen Jacobsson i N:Qvinneby Per Folkesson i Stenåsa. Jonas Persson i Fröslundaförsamlingens åldermän. Mitt ljud det kallar nu ack kommen då tillhop. Låt mig bland döda ting ej orsak får att ropa till gud och vittna om er tröghet till att gå dit i af herrens ord all glädje kunnen få.”

Brister och skador

-

II.2.5 Inventarier

Kyrkans lösa (och fasta) inventarier av trä besiktigades av konservator Eva Järnerot, Jönköpings länsmuseum 2002. Resultatet av besiktningen finns redovisad i rapporten ”Inventeringsprotokoll för Stenåsa k:a” daterad 2002-05-08. Rapporten innehåller såväl en allmän bedömning av inredningens (och föremålens) tillstånd, klimat- och förvaringsförhållanden, som en objektsvis redovisning av skador eller andra problem. Analysen föreslår också en handlingsplan för åtgärder och rekommendationer för förebyggande skyddsarbeten. Rapporten bifogas i sin helhet, se bilageförteckning. De förslag till åtgärder som ges under rubriken ”Anmärkningar/Tillstånd för byggnadsverk och objekt” har inarbetats i planerna för vård och underhåll, under punkt III.1.

Utöver ovan angivna inventering från 2002 finns en inventarieförteckning upprättad av Södra Ölands kyrkliga samfällighet. Förteckningen uppdaterades 2006 av antikvarie Monika Rasch.

Länsmuseets prioriteringar redovisas som tidigare (I-III) medan Jönköpings läns museums konservators prioriteringar redovisas med 1, 2 och 3. 1 innebär att åtgärden är akut och bör vidtas inom 0-2 år, en 2:a bör åtgärdas inom 2-5 år och en 3:a inom 5-10 år.

Brister och skador

I rapporten bedöms konservatorsarbeten som akuta när det gäller ett par nummertavlor. Båda nummertavlorna har mindre partier med kraftiga spjälkningsskador i förgyllningsskikten. Skadorna ges prioritet 1 och ska således vara åtgärdade senast 2004. För fyra föremål – golvur, votivskepp, minnestavla (ur bruk) samt måleri på pannå – ansågs åtgärder ha prioritet 3.

II.3 ÖVERGRIPANDE KULTURHISTORISK BEDÖMNING FÖR KYRKOMILJÖ OCH KYRKA

Kulturhistorisk bedömning för kyrkogården finns i separat kyrkogårdsrapport, se Beskrivande del II B.

II.3.1 Generella värden

Som alla andra kyrkobyggnader uppförda före utgången av år 1939 skyddas Stenåsa kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska, icke-materiella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin trakt och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socknen. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

II.3.2 Allmän bakgrund

De öländska kyrkorna har en betydligt högre andel ombyggda medeltidskyrkor än fastlandet. Dessa medeltida sockenkyrkor var i huvudsak uppförda på 1100-talet som enkla absidkyrkor, men byggdes ofta om under 1200-talets orostider och befästes. Under de följande seklernas krig kom kyrkorna ofta att användas som skydd för befolkningen. Krigen, som vid flera tillfällen drabbade ölänningarna och deras kyrkor hårt ända fram till 1700-talet, var en viktig orsak till att det gick långsamt med återuppbyggnad och att underhållet ofta fick stå tillbaka för återanskaffning av nödvändiga inventarier. Vid 1700-talets mitt var kyrkoreståndet i princip oförändrat sedan medeltiden och utgjordes av en brokig samling kombinerade kyrkor och sockenbefästningar vilka också användes som magasin. Att anpassa dessa trånga och dåligt underhållna byggnader för de växande församlingarnas behov var en svår uppgift.

Kyrkorna på Öland har formats av öns relativa fattigdom och isolering, vilket sannolikt har bidragit till att ge lokala självständiga och uppfinningsrika byggmästare utrymme att återanvända och ta tillvara så mycket som möjligt av de äldre kyrkorna. Denna sparsamhet har lett till att proportionsförhållandena vanligen är långt ifrån den klassiska harmoni som förordades av Överintendentsämbetet vid tiden. Tornen är ofta kraftiga i förhållande till långhusen, lanterninerna stora och fönstren på tornen gärna små. Närmast de nyklassicistiska idealen kommer de kyrkor på ön som nybyggdes på 1820-talet och framåt.

Från början till mitten av 1800-talet ledde de stabilare politiska och ekonomiska förhållandena tillsammans med en stadigt växande folkmängd till ökad kyrkobyggnadsverksamhet på Öland, liksom i landet i övrigt. På Öland kom dock om- och tillbyggnader att vara vanligare än hel nybyggnad. Genom en kunglig förordning 1759 hade byggande av klockstaplar av trä förbjudits på det trädfattiga Öland. De medeltida tornen påbyggdes därför med lanterniner i klassicistisk stil för att härbärgera kyrkklockorna.

II.3.3 Kyrkomiljön och kyrkan med fast inredning och inventarier

Man tror att den första kyrkan i Stenåsa uppfördes på samma plats som den nuvarande på 1000-talet. Den var av trä och uppförd i skiftesverk – eller i stavteknik, vilketdera har inte gått att avgöra. Det släta lergolvet som påträffades vid den arkeologiska undersökningen i samband med renoveringen 1956 har tolkats som golvet i den första träkyrkan.

I mitten eller senare delen av 1100-talet byggdes kyrkan till med ett absidkor av sten. Altarskivan som hörde till denna byggnadstid fanns kvar i kyrkan så långt fram som 1830 när den nämns i en inventarieförteckning. När den gamla kyrkan revs 1831 flyttades altarskivan av kalksten till prästgården i Södra Kvinneby, där den användes som trappsten utanför norra flygeln. Murresterna från koret hade en ansenlig tjocklek. Möjligen berodde det på att man planerade bygga ett torn ovanpå koret. Senare byggdes ett nytt långhus av sten omkring det gamla. Mitt i långhuset murades en stor pelare och på denna vilade östra muren till ett västtorn. Tornets övriga tre sidor reste sig över långhusets västra del. Byggnadshistorien i några av de öländska kyrkorna tyder på en liknande utveckling. Förutom Stenåsa uppvisar även kyrkorna i Föra, Köping och Runsten tecken på att ett kor i sten har byggts till en kyrka av trä. I mitten av 1200-talets förlängdes kyrkan med det dubbla med ett fullbrett rakslutet kor. Byggmästaren Håkan Tanna medverkade troligen vid ombyggnaden av flera öländska kyrkor vid denna tid. Stenåsa var en av dem. I den bevarade medeltidskyrkan i Gärdslösa går det fortfarande att beskåda sydportalen som förmodligen är ett verk av nämnde Tannas. Koret i Stenåsa kyrka var välvt med två kryssvalv, till koret fanns en ståtlig stenportal och i öster fanns ett tredelat fönster med glasmålningar. Glasskärvor som påträffades vid renoveringen 1956 härrör från dessa. Kyrkans utseende framgår av Rhezelius teckning från 1643. (bild nr 4, bilaga 15)

Under 1700-talets senare del sker en del moderniseringar i kyrkan. En ny altaruppsats och en ny predikstol inköptes 1766. Upphovsman till båda dessa verk var den i kyrkor flitigt anlidade bildhuggaren Jonas Berggren från Målilla. Hur de såg ut på plats i den gamla kyrkan finns förevigat på en teckning av Löfgren från 1810-talet. (bild nr 6 bilaga 15) Både altaruppsats och predikstol flyttades över till den nya kyrkan.

Det tidiga 1800-talets befolkningsökning var stor i Stenåsa. Kyrkan blev för trång och till slut bestämde man sig för att bygga en helt ny kyrka. Det ingår därför inga medeltida murar i bevarade i dagens byggnad. Den nya kyrkan byggdes utanpå den gamla vilket gör att det finns rester av den gamla kyrkan under den nya kyrkans golv. Kyrkobygget i Stenåsa påbörjades 1830 av byggmästare Håkan Göth, fullföljdes 1831 av Petter Ekholm och Peter Isberg. Petter Ekholm dog ca 1832, således alldeles efter att han slutfört bygget i Stenåsa.

Kyrkan ritades av Samuel Enander 1829. Enander var arkitekt med titeln konduktör på Överintendentämbetet i Stockholm. Som sådan levererade han ritningar till många kyrkor runt hela Sverige. I Småland uppfördes åtta kyrkor efter hans hand, t.ex. Långemåla kyrka 1828-34 och Ålems kyrka 1829-30. På Öland ritade han lanterninen till Vickleyby kyrka år 1818. Kyrkan i Stenåsa är uppförd på den medeltida kyrkans plats med den nya kyrkans östgavel lagd rakt över den gamla. Kyrkobyggnaden återgår på Enanders ritning, men när det gäller detaljer har byggmästarna frångått arkitektens förslag. De stora rundbågiga och de cirkelrunda fönstren i tornet liksom den öppna lanterninen utfördes aldrig. Tornet försågs istället med små ljusgluggar och lanterninen gjordes åttakantig. På långhuset däremot stämmer ritningen väl med de fönster och dörrar som faktiskt byggdes. Planformen med det fullbreda och rakslutna koret valde man också att följa.

Enander hade ritat en stramt klassicistisk lanternin till Stenåsa som till typen mer liknade den som tidigare byggdes efter hans ritningar i Vickleby. I Stenåsa valde man emellertid att göra lanterninen åttakantig. De kraftiga lanterninerna som innehåller klockbockar är som nämnts ett regionalt särdrag för de öländska kyrkorna. Det tidigaste exemplet på en åttakantig lanternin är den på Köpings kyrka. Den byggdes 1805-08 efter ritningar av byggmästare Johan Pettersson. Formen kan sannolikt härledas till lanterninerna på domkyrkan i Kalmar, och kom senare att användas många gånger, särskilt av byggmästaren Per Isberg som byggde inte mindre än 13 lanterniner med variationer på samma tema.

Vid renoveringen 1928 grävdes en källare med plats för varmluftsanläggningen ut under en del av kyrkan. Nedgången till källaren blev från norra sidan, alldeles väster om sakristian. Stenåsa kyrka genomgick en omfattande renovering år 1956. Den största förändringen i exteriören var omgestaltningen av dörrpartierna. Det breda partiet med putsad bandrustik togs bort och fasaden gjordes istället slät. Nya kopparklädda dörrar med konstnärlig utsmyckning i relief tillkom både i väster och söder. År 1961 fick båda portarna omfattningar av röd kalksten. I långhusets fönster byttes ytterbågarna mot ospröjsade lufter. Fönstren kompletterades också med blyspröjsade innerbågar. Sakristian, som tidigare endast gått att nå inifrån kyrkan fick en dörr med kalkstenstrappa åt öster. På 1960-talet byttes fönstren ut i tornet. Övriga åtgärder som gjort på kyrkan genom åren har varit av underhållskaraktär. Den senaste större utvändiga renoveringen gjordes 1993. Förutom lagning och målning av fasaderna gjordes stora arbeten på lanternin och torntak. På grund av omfattande rötskador byttes mycket material. Lanterninens gamla panel behölls dock bakom en helt nygjord i liknande utförande.

I sina grunddrag uppvisar Stenåsa kyrkas interiör fortfarande drag som är typiska för de nyklassicistiska kyrkorna. Det rymliga kyrkorummet täcks av ett trätunnvalv och får in rikligt med dagsljus genom de höga rundbågiga fönsteröppningarna. Altaruppsatsen, predikstolen, delar av bänkinredningen samt läktaren har funnits i kyrkan sedan den uppfördes. Orgelfasaden är från kyrkans första orgel som installerades 1878. 1902 målades väggarna med ett tidsypiskt dekormåleri som fortfarande finns bevarat, om än i en något ljusare färgställning sedan 1956.

I de öländska kyrkorna finns det generellt ganska lite kvar i interiörerna av det sena 1800-talets stora stilrenoveringar. Omgestaltningen i nygotik som gjordes i Gräsgård är fortfarande skönjbar, men det är endast Stenåsa kyrka som har kvar dekormålning på väggar och i takvalv.

Bänkinredningen byggdes om och fick en annan indelning vid renoveringen 1956. Till skillnad från flertalet kyrkor så har det aldrig byggts någon läktarunderbyggnad i Stenåsa.

Sammanfattningsvis:

- Stenåsa kyrka ligger som brukligt är för kyrkorna på Ölands östra sida, utmed Ancylussjöns högsta kustlinje.
- Kyrkplatsen har medeltida ursprung och det finns byggnadsrester bevarade från den medeltida kyrkan i den nuvarande kyrkans grund.
- Kyrkans nuvarande utseende, exteriört, är ett resultat av nybyggnad av hela kyrkan 1831 samt renoveringen 1956. Kyrkans exteriör har ett nyklassicistiskt uttryck som är

vanligt inom Växjö stift. Koppardörrarna från 1956 och portalomfattningarna av kalksten är tidstypiska och tydligt karaktärsskapande tillägg.

- Interiört har kyrkan kvar grunddragen i sitt nyklassicistiska uttryck. Det är dock det bevarade dekormåleriet från 1902 på väggarna och i taket som skiljer ut Stenåsa kyrka från övriga nyklassicistiska kyrkor på Öland. Dekormåleriet sätter stor prägel på kyrkorummet.
- Av inventarier kan särskilt framhållas den medeltida dopfunten, samt altaruppsatsen och predikstolen som överflyttades från den gamla kyrkan.

II.4 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Kalmar läns museums topografiska arkiv (KLM)

Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet (ATA)

Boström, Ragnhild, ”Stenåsa kyrka” i *Kalmar Nations skriftserie 1973-74*, Mörbylånga Boktryckeri 1973

Håkansson, Gunnar, *Öländska personminnen bevarade i äldre gravstenar, epitafier och andra kyrkliga föremål*, Göteborg 1942

Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium nr. 216. *Kyrkobyggnader 1760-1860, del 2 Småland och Öland*, Uppsala 1993 (SvK)

Ullén, Marian. *Öland, landskapets kyrkor*, Rikantikvarieämbetet, Stockholm 2003.